

כ"ו ניסן תש"א

ט"ז אלול תש"א

(2) מ"א זכ"א

ברש"י והיה המחנה הנשאר לפליטה על
פרחו לפליטה וכו'.וקשה דילמא לא ישאיר חס ושלוש
שריד ופליט משני המחנות.ויש לתרץ דהנה איתא במדרש שמחנה
אחת היתה רחוקה ממחנה השניהמהלך יום. וידוע שיעקב הלך בהמחנה
הראשונה. והנה רבקה אמרה למה אשכלגם שניכם ביום אחד שיעקב ועשו ימותו
ביום אחד. אם כן לפי זה אם יהרוג עשוהמחנה ראשונה ויעקב בתוכם אם כן
ימות עשו גם הוא קודם שיבא להמחנההשניה. דהא עד מחנה השניה היה דרך
מהלך יום והא הוא עלול שימות ביוםאחד כנזכר לעיל. אם כן יהיה המחנה
השניה על כרחו לפליטה.

קמנתי מכל החסדים ומכל האמת וכו' הצילני נא מיד אחי מיד עשו. (עי' רש"י
שפי' שאינו נוהג עמי כלל אלץ כעשו הרשע). וי"ל דהנס יעקב
לצינו חשב שחזו לו זכות מלד עליו כלל, אשר לכן חמר קטנותי מכל החסדים,
ופירש רש"י, נתמעטו זכויותי, לכן החפץ שיעזר לו הש"ס בזכות אבותיו,
ונהיות כי לעשו היתה ג"כ זכות אבות, היה עתה צמנוכה, שלא היה לו צמח
להצטרך נגד עשו, רק צמח שעשו הוא רשע, ואינו כדאי שזכות אבותיו תעמוד
לו. וי"ש. קטנתי מכל החסדים ואין לי אלא זכות אבות, ונהיות שגם לו יש
זכות אבות, לזה חמר מיד עשו, עכ"פ. עשו הרשע הנהו, ונגד עשו הרשע שורת
הדין נוטה שאלזה חנכי, לע"פ שקטנתי. וי"ש, כי ירא חנכי אותה. ומקשים,
זהלל ירא ג"כ מהד' מחלות איש אשר היו עמו, י"ל, מהס לא הי' מתירא, מפני
שהיה לו זכות אבות מה שלא היה להם, משא"כ לנצי עשו, שגם לו היתה
זכות אבות, לכן נתירא ממנו, לזה חמר, כי ירא חנכי אותה, אותו דוקא, ולא
את הד' מחלות איש.

(3) מ"א זכ"א

לה זכות חולין לה, ופריך הגמ' זכות דמאי
אילמא זכות התורה מי מופקדה וכו', הרי
חזינו דאם אינו מצווה אינו מגין כח
המנבא, ע"כ ירא יעקב פן נפל ממדרגתו
ולא יהיה הנהגתו ע"י הקב"ה בעצמו רק
ע"י מלאך, א"כ לא יוכל לזכות לנס
שיהפוך לב עשו עליו לטובה כי אין ביד
המלאך לשנות הבחירה, וא"כ לא יזכה רק
לנצח את עשו במלחמה וא"כ יהרוג הוא
את אחרים, ובוז לא היה נוח לו וכמ"ש
יצר לו כפי' רש"י, לכך הניח יעקב הקדמה
אחת וביקש הצילני נא דייקא אתה תהיה
המציל אותי מיד אחי מיד עשו לא ע"י
מלאך, והטעם אף כי אין לי כח התורה
מ"מ הרי עיקר פחד שלי הוי כי ירא אנכי
אותו פן יבוא והכני אם על בניס, וא"כ ס"ת
שאתה עתיד ליתן מי יקרא בו, וא"כ נמשך
מפחד זה אחריות אל התורה לעתיד, ובנין
שנוגע אל התורה הדר הדין להיות על ידך
דוקא, ולכך הצילני נא מיד אחי מיד עשו
לשנות בחירתו לטובה שלא אצטרך להרוג
אחרים:

וזה מדויק בבבלי המדרש דאמר יעקב
אבינו לפני הקב"ה ס"ת שאתה עתיד
ליתן לבניך מי יקרא בו, ולכך בבקשה ממך
הצילני נא דוקא שיהיה הצלה זו על ידך
דוקא שלא יבא והכני אם על בניס ויומשך
מזה ביטול תורתך, וא"כ כיון שנוגע
להתורה א"כ צריך להיות על ידך דוקא
ולשנות הבחירה, ע"כ מסיים המדרש
לשנאמר הצילני מיד אחי ר"ל שיהיה הצלה
ע"י הקב"ה לא ע"י מלאך ולא ע"י שליח
או ישנה בחירת עשו מרעה לטובה ולא
יצטרך להרוג אחרים ודו"ק היטב כי הוא
נכון מאד:

קשה מאד כמו שהאריך בזה"ק, ועי"ש
מ"ש הרב בעל מעשה ה' שאחר כל
הנפלאות שעשה הקב"ה במצרים צוה להם
על השאלה שישאלו איש מאת רעהו כדי
שידעו שיש כח בידו יתברך להפוך לב בעל
בחירה וזה הוא נס גדול יותר מכולם עי"ש
בארוכה, א"כ מוכח דלשנות לב האדם
והבחירה הוא דבר קשה יותר מכל ניסי
מצרים, ולכן נראה דיכולת זה לשנות
הבחירה אינו ביד שום מלאך רק בידו
יתברך לבד שבידו לב כל בני אדם להטותם
לכל אשר יחפוץ ואין ביד שום מלאך
לעשות כן, אבל הנס השני שיהיה יעקב
נלחם עם עשו ויהיה יכול לו זה היה אפשר
ע"י מלאך, וכמו שמצינו באלישע (מלכים ב'
י"ט - י"ז) שהראה למלך רכב אש וסוסי אש
ואמר רבים אשר אתנו מאשר אתם, וכן
בדבורה מצינו, וא"כ זה אפשר בסיוע ע"י
מלאך:

והנה הנזה"ק הביא בשם הנה"ק דמי שיש
לו כח התורה זה הוי כל הנהגתו ע"י
הקב"ה בעצמו אבל מי שאין לו כח התורה
זה הוי הנהגתו ע"י מלאך דוקא עי"ש, והנה
יעקב היה ירא פן ירד ממדרגתו ושם אינו
כדאי להיות הנהגתו ע"י הקב"ה בעצמו רק
ע"י מלאך, אף דגבי יעקב נאמר ויעקב איש
חס יושב אהלים שהיה יושב ולומר תורה
בבית שם ועבר, וא"כ הוי לו כח התורה
ומגין עליו שהנהגתו תהיה ע"י הקב"ה
בעצמו, זה אינו דקודם מ"ת לא היה מצווה
לעושה ולא היה יכול להגין עליו זכות
התורה הזאת, וכמו שאמרו (סוטה כ.) אם יש

הצילני נא מיד אחי מיד עשו כי ירא
אנכי אותו פן יבוא והכני אם
על בניס. איתא במדרש וזה"ל באותו שעה
אמר יעקב לפני הקב"ה רבש"ע כתבת
בתורתך אותו ואת בנו לא תשחטו ביום
אחד שאם יבא רשע זה ויאבד את בני ואת
אמם כאחד, ס"ת שאתה עתיד ליתן על הר
סיני מי יקרא בו בבקשה ממך הצילני נא
מידו שלא יבוא והכני אם על בניס שנאמר
הצילני נא עכ"ל והוא תמוה, דמה שחזר
לומר שנאמר הצילני נא, וגם מנ"ל
להמדרש דרש שטען יעקב ס"ת שאתה
עתיד ליתן מי יקרא בו, אך נראה ליישב
המדרש באופן נכון מאד, דהנה מפורש
במדרש ורש"י בפסוק וירא ויצר לו פן
יהרוג הוא את עשו וכבר הבאתי לעיל
ע"כ נראה דיעקב היה מובטח שהקב"ה
יעשה לו נס, אך ענין הנס יוכל להיות בשני
אופנים, או שיהפוך הקב"ה לב עשו
ונבחרתו עליו לטובה ומשונא לאוהב ולא
יעשה לו רעה כמו שהיה באמת, או שעשו
יהנה וישאר בשנאתו ליעקב רק שיעקב
יתגבר עליו בדרך לוחמי מלחמה ויפוי
עשו בידו:

והנה ענין השני לא הוי נוחא ליעקב
שיהרוג הוא את אחרים ולכן נאמר
ויצר לו כפי' רש"י, ולכן היה חפץ יותר
שיהפוך הקב"ה לב עשו עליו לטובה, והנה
החילוק בין שני נסים הללו שלהפוך לב
האדם ולשנות את הבחירה זה הוא ענין

ל"ב, כ"ה. ויותר יעקב לבדו וגו' ויגע בכף ירכו.

אפשר לומר [על דרך המליצה] ויותר יעקב לבדו או בא אליו שרו של עשו, כי מבלעדיו עזר הצבור דימה השר שיוכל לו, ויאבק עמו כל הלילה, והיה יעקב עומד כנגדו במלחמתו, אבל כאשר ראה שלא יכול לו נגע לפתות בכף ירכו, דהיינו שיוצאי חלציו אין בהם אותו כח, ובהיות שאין האחדות הגמורה ביניהן וכל א' צריך לעזר חבירו, ומאז נתחדשה אותה הלא תעשה שלא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה, וזהו הכח של לא תעשה, שבין שהיא שלילית נמצא שהן מאוגדין לעולם, דכל מצוה חיובית היא רק בשעת המעשה, אבל האיסור הא לעולם הוא עומד, וזהו שמרחקן מכל העולם כולו ואין צריכין זה לזה, כי מכיון שאין יכולין לאכול בסעודותיהן על כרחן צריכין להתאגד וכמו שארז"ל [פסחים ק"ג ע"ב] ג' אוהבין זה את זה הגרים וכו', כי על כרחן מוכרחים היו בני ישראל להיות גרים [בתוך האומות ולא להטמע בחוכן] כי יש להם כבר איסור מאכל, וזה יסוד קיומנו, וכדמצינו [עין עבודה זרה דף ל"ז ע"א] שאסרו קודם חורבן הבית השני פתן ושמן של עכו"ם — והכל משום כנותיהן, וזהו שעמד לנו.

תצא ט' ועי' בהדוה"ד ח"ב ד"ב, כדי להראות להם שגם "גוים" מחזיקים במצוה זו ולא הרפו ממנה, והשם "ממרא" המוזכר פה אולי בא לרמוז, שהיתה ליצחק "כונה עמוקה" בעברו מב"ש לחברון — ממרא, היינו ששם הבטיח ה' לאברהם, בשעה שישב ביום הג' למילתו, "כחם היום" בדאגה, שאין לו אורחים, — שגם לעתיד יהי' יושב פתח הגיהנם להציל משם את זרעו הנימולים (עירובין י"ט, ב"ר פמ"ח), ואחרי שנכנסה גיהנם עם עשו בשעה שנכנס לקבל את הברכות מיצחק, והקב"ה אמר ליצחק שעשו הוא מיורשי גיהנם (ב"ר פס"ז), מהר יצחק להעתיק משכנו, עם עשו וב"ב, ל"ממרא", מקום שנתנה הבטחה זו לא"א, כדי שיהי' עשו ובניו שומרים לכה"פ על ברית מילה וינצלו ע"י אברהם מגיהנם... אבל גם העיר, שבה צוה ה' על המילה, ושם מל אברהם וכל אנשי ביתו ובה נתן כח לא"א להציל את זרעו הנימולים מגיהנם, לא השפיע על עשו ובניו, שהפרו ברית מילה והם מיורדי גיהנם.

והנה בפסוק כ"ג פירש"י [והוא מומדושים] ואת אחד עשר ילדיו, ודינה היכן היתה, נמנה

בחיבה שלא יתן בה עשו את עיניו, ומבואר דפסיקא לי' דרך דינה היתה חברה לו, ול"ג מצינו לו זה, ודילמא בן אחד מהזכרים הי' הקר, ואפשר לומר [ע"י דרש] ט"ס מ"ס באגדות טעם הדבר שנקנה ביהמ"ק בחלקו של בנימין [ט' לפניו פ' ברכה דפ' ויין כהפיו שכן] מפני שלא השתחוה לעשן בשעה הפנימה [שלא הי' טולד לו עוד], ולפי"ו מוכח דע"כ כל צ"ל יעקב הזכרים היו לו, משום דל"ג למה לא נבנה ביהמ"ק בחלקו של זה שיהי' הסר לו וג"כ לא השתחוה, ומדכתיב ואת אחד עשר ילדיו על ב"רעך שהיתה חברה דינה. —

ומה שכתב רש"י שנקנה יעקב על שמנו את דינה

מעטו שמה תחירתו למוטב, נרד באור, היכן מצינו כה"ל גומא, שהיא חובה על אדם לחסור את קונו, לנשע שמה תחירתו למוטב, והלא כנגד זה יש חשש שמה תחירתה הוא לרעוה, ואפשר לומר דבזה לא הי' יעקב מסופק שהיא תחירתו למוטב, אך מפני זה נופא לא רצה להשיא אותה לו כדי שלא תחירתו למוטב, בלומר שמשנאלו אותו לא הי' רוצה זה נופא שמוטב למוטב, ויהי' לפי"ו באור הלשון ברש"י שמה תחירתו למוטב, כלומר שעל כן לא השיא אותה לו שמה תחירתו למוטב, ובזה לא הי' חפץ, ולכו נעט. —

ויבא יעקב אל יצחק אביו ממרא

קרית הארבע היא חברון. כשיצא

יעקב מבית אביו היו גרים בבאר שבע

(ויצא יעקב מבאר שבע), ולמה בשוכו

מצא יעקב את אביו בחברון? ולמה האריך

הכתוב הפעם ב"תוארים" על חברון:

"ממרא קרית הארבע היא חברון" ? וי"ל

שהדגיש כאן את השם (או התואר) "קרית

הארבע" המראה ע"ז שיקברו בה ד' זוגות

צדיקים: אדם וחווה, אברהם ושרה, יצחק

ורבקה, יעקב ולאה (עירובין נ"ג), וידע

יצחק את מקום קבורתו, שהוא בחברון,

ולפיכך כשקברו ימי יצחק למות, יצא

לגור בחברון "קרית הארבע", שהמקום

יגרום לו לזכור תמיד את יום המיתה וגם

לעיר. ולא"ד שנקראת "קרית ארבע" לפי

שנימלו בה ד' צדיקים: אברהם, עמר,

אשכל וממרא, א"ל שיצא יצחק עם כל

המשפחה לגור ב"קרית ארבע", אחרי

שהמרו בני עשו ברית מילה ותנחומא

6
K S J
ד עיר

2

מהות הפגיעה בגיד הנשה – ומשמעותה לדורות

"על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה... עד היום הזה, כי נגע בכף ירך יעקב בגיד הנשה" (ברא' לב, לב).

התורה מצווה שלא לאכול מן הגיד שבו נגע המלאך, כדי לזכור בכך את מאבק האיתנים, שהתנהל בין יעקב לבין מלאכו של עשו (עי' חולי צא). אך נראה עם זאת, שלא רק זכר למה שאירע בעבר יש בלאו זה, אלא גם גילוי על העתיד. התורה מעידה כאן, שברגע שנגע המלאך בגיד הנשה, הוכנסה דרך אותו גיד טומאה עולמית בדמות העליונה של יעקב אבינו, ובכך נפגע צלם האלקים שלו. ופגיעה זו, אינה רק בגיד הנשה של יעקב, אלא בכל גיד נשה, ואפילו בשל בהמה; שכן יש דמיון מסויים בין גוף האדם לבהמה (עתו"ס: אמרו, תעני כא:).

אם כן, לא רק זכר למה שאירע ליעקב אבינו יש במצווה זו, אלא תיאור דמותו הרוחנית של יעקב ושל כל דורותיו אחריו, במהלך דברי ימי העולם. ואכן, מובא בספרים (עקידת יצחק, לברא' שם, בשם מדרש פליאה) שכל הצומות שאנו צמים בקשר לחורבן, נגרמו בשל פגיעה זו בגיד הנשה של יעקב, כפי שנרמז במילות הפסוק: "על כן לא יאכלו בני ישראל..." –

כלומר, לכן יצונו בני ישראל באותם ימים הרמוזים במילים – "...את גיד הנשה": **אב תשעה, ג בתשרי, י בטבת, וי"ז בתמוז** הרמוז בגימטריא של **גיד** (והנשה – אותיות: **השנה**). כל זאת, בשל הטומאה, חוסר החיות שבקדושה, שהצליח המלאך להחדיר בדמות יעקב העליונה. כי בצורתו העליונה של יעקב, הבחיר שבאבות, לא יתכן שיהיו פגמים מתחילת יצירתה. ואם בכל זאת יש ביוצאי חלציו של יעקב אנשים שאינם שומרי מצוות, או שומרי מצוות למחצה, לשליש ולרביע, הרי זה בעטיו של הפגם שהכניס המלאך, ושבעקבותיו צלע יעקב על ירכו. ולמרות שיעקב ניצח באותו מאבק, ואף אותה צליעה נמשכה רק מעלות השחר ועד לזריחת החמה, ובנוסף, אף הקדימה החמה לזרוח באותו יום – בכל זאת, לפרק זמן קצר צלע יעקב על ירכו, ואותה צליעה מתבטאת בעולמו זה, בפגיעה רוחנית ביוצאי ירכו. (עי' זהר חדש נד:): "והוא **צולע**..." – שהיה יעקב **מתאבל** "...על ירכו", על יוצאי ירכו שישתעבדו לעשו. זוהי איפוא הסיבה, שנאסר עלינו ליהנות מאכילת גיד הנשה.

הטעם לאיסור חסר-הטעם

אלא שהגמרא ב"חולין" (צט:) הדנה באיסור זה, הגיעה למסקנה שגיד הנשה אינו ניתן כלל לאכילה, מפני שטעמו הוא כ"עץ בעלמא". וכך אמנם נפסק (שו"ע י"ד סה"ט) ש"אין בגידין בנותן טעם" מדאורייתא. אם כך עולה השאלה, מדוע אסרה התורה לאכול דבר, שבעצם אין בו כל הנאה? – לשאלה זו, ניתן להשיב בשני מישורים:

המשנה ב"מכות" (ג, טז) אומרת: "רצה הקב"ה לזכות את ישראל, לפיכך הרבה להם תורה ומצוות". פירושה של משנה זו הוא, – בנוסף לכל הדרשות שנאמרו בה, ושגם הם דברי אלקים חיים – שהיות ובמשנה הקודמת נאמר שאסור לאכול דם, שהוא דבר שנפשו של אדם קצה בו ושבלא-הכי אין אוכלים אותו, לכן בא רבי חנניא בן עקשיא ומסביר, שסיבת האיסור היא רצונו יתברך "לזכות את ישראל". הקב"ה רוצה שנקבל שכר, על דבר שבין כה וכה אנו עושים אותו, גם ללא ציווי התורה. ניתן לומר, שזוהי גם סיבת האיסור של גיד הנשה. שאף שבלא-הכי אין אוכלים את גיד הנשה, – שכן טעמו כעץ בעלמא – בכל זאת מצווה התורה שלא לאכול, כדי לזקוף לזכותנו מצווה נוספת.

מהותו האמיתית של היצה"ר

אך נראה שניתן לומר כאן טעם נוסף: התורה רוצה ללמד אותנו, מה פעל המלאך בגופו של יעקב; ללמדנו, מהי תמציתו של היצר הרע. ובניגוד לדעה המקובלת, שהיצר הרע רוצה לתת לאדם עוה"ז, וכל מטרתו היא למנוע ממנו רק את העוה"ב, באה התורה

(7)
ל' (ג' 3)

14

24

44

31

36

41

46

(3)

ומדגישה, שהיצר הרע אינו נותן לאדם לא עוה"ב וגם לא עוה"ז – אלא
 עץ בעלמא! והראיה, שבמקום שהיתה לו שליטה כלשהי לזמן קצר –
 בגיד הנשה – , הוא הותיר אחריו עץ בעלמא. בגיד הנשה, טמון איפוא
 יסודו של היצר הרע בעולמו (זהר א, קע: ועי' עקידת יצחק, שם); כאן
 נקשף פרצופו האמיתי. ולמרות שחלב ושאר איסורי האכילה הנם
 טעימים, וגם אותם רוצה היצר הרע שתאכל – בכל זאת, כאן הוא מופיע
 בעיקר שורשו ומהותו, כמי שבעצם אינו רוצה לתת מאומה לאדם.

וממילא, כל יתר המקומות בהם נותן הוא בכל זאת מעט עוה"ז לאדם,
 הנם טפלים ביחס לעניינו המרכזי: מקור טומאה זה שפגע ביעקב, הוא
 שגרם לחורבן, לגלות; הוא שגרם להותיר את עם יעקב כעץ בעלמא.

היצר הרע – הרע המוחלט של העולם

ובאמת, מדוע רוצה היצר לאבד את האדם גם מן העוה"ז? – מפני
 שהעולם הזה כולו, נברא כדי להשפיע טובה על האדם. הקב"ה רוצה שבני
 האדם יהנו גם בעולם הזה, משום שהעולם נברא לגילוי כבודו יתברך,
 והוא הרי הטוב המוחלט. ואילו היצר הרע, הוא הרע המוחלט שרוצה
 לעקור את הכל.

י. לא יקרא שמך וגו' כי אם ישראל. לנ"ד מה נשתנה יעקב
 מאברהם כי הקורא לאברהם אברהם עובר בטעם
 (ברכות י"ג) אלל הקורא לישראל יעקב חיוי עובר. והגם
 שח"ל אמרו (שם) כי יעקב אברהם קרא, ולמה לא נלמד
 ממה דאברהם ליעקב הגם שאמר בו לא יקרא ואברהם קא
 כמו בן אברהם. ואולי כי לנ"ד שנייה כי דברו הטוב האמור
 ביעקב מהאמור באברהם, ממה שאמר שמך יעקב כי לא
 היה לייך לומר בן כי מה חידש בזה באמרו שמך יעקב אלא
 ודאי שנתנו לומר שם קבוע הוא לך, אלא שזריך לדעת
 טעמו של הקצ"ה למה באברהם הקפיד על אברהם ועל יעקב
 לא הקפיד. ויראה כי יש טעם נכון, והוא למה שקדם לנו כי
 שמות בני האדם הם שמות נפשות וז' שם שמות צלח ודרשו
 ז"ל (ברכות ז') וכו' קב). והנה יעקב יסרה שם נפש שהיתה לו
 ולזה הגם שניתוסף בו רוח חלבים הנקרא ישראל לא מפני זה
 אבד הראשון ודאי ישם לראשון גם שני ויכול הוא ליקרא
 יעקב ואין ראוי שיעקר שמו הראשון לחנונין, משא"כ אברהם
 פי גס אחר שינוי שמו לעילוי לא יעקר שם הראשון כי יש צלל
 אברהם אברהם ולא יא' האל לקרות לו בתמידות אברהם ואין
 מקרה לראשון כי צלל אברהם אברהם. ואולי כי זה רמז הכתוב
 בדברי הימים (א' ח') אברהם הוא אברהם, וכפ"ז אומרו לא
 יקרא שמך עוד וגו' פי' לנ"ד אלא גם ישראל קב). גם דייק
 באומרו לא יקרא שמך עוד ולא אמר לא יקרא עוד שמך קד'
 כמו שאמר באברהם (לך י"ז ה') והבן: